

ТЕОРІЯ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

THE THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Стаття присвячена актуальній проблемі навчання іноземних мов на засадах особистісно-орієнтованого і диференційованого підходів крізь призму теорії множинного інтелекту. У статті проаналізовано основні положення теорії множинного інтелекту американського психолога Говарда Гарднера та окреслено шляхи їх застосування в процесі навчання іноземної мови. Визначено основні характеристики вербально-лінгвістичного, логіко-математичного, візуально-просторового, тілесно-кінестетичного, музичного, міжособистісного і внутрішньо-особистісного типів інтелекту, а також показано їх тісний взаємозв'язок із вивченням різних аспектів мови. Установлено, що у теорії множинного інтелекту Гарднера йдеться передовсім про біопсихологічний аспект розвитку інтелекту особистості, виявлення індивідуальних особливостей сприйняття інформації. У дидактичному плані теорія Гарднера розкривається через аналітичний (ідентифікація компонентів лінгвістичного інтелекту, який сприяє формуванню комунікативної компетентності особистості) та практичний (результатом якого є диференційоване навчання мови на мультисенсорній основі) аспекти. Мультисенсорність, згідно поглядів Гарднера, реалізовується за допомогою аналогій і кількох мультисенсорних технік. Задля кращої ілюстрації теорії множинного інтелекту наведено кілька типів завдань з використанням мультисенсорних технік.

У статті наголошується на взаємозв'язку всіх типів інтелекту та підкреслюється, що розвиток множинного інтелекту не є освітньою метою, а лише ефективним засобом її досягнення. Констатовано, що важливим компонентом впровадження теорії множинного інтелекту у навчальний процес є питання ефективної організації класу. Освітнє середовище повинно сприяти розвитку пізнавальної діяльності учнів, їх автономії, підвищувати мотивацію.

Ключові слова: інтелект, множинний інтелект, пізнавальна діяльність, диференційоване навчання, особистісно-орієнтований підхід, мультисенсорність.

The article is devoted to the actual problem of learning foreign languages on the basis of person-oriented and differentiated approaches through the prism of the theory of multiple intelligences. The main provisions of the theory of multiple intelligences of the American psychologist Howard Gardner have been analyzed in the article. The ways of their application in the process of learning a foreign language have been outlined. The main characteristics of verbal-linguistic, logical-mathematical, visual-spatial, kinesthetic, musical, interpersonal and intrapersonal types of intelligence are determined, and their close relationships with the study of various aspects of language have been also shown.

It was revealed that in Gardner's theory of multiple intelligences, it is primarily about the biopsychological aspect of the development of the individual's intelligence, the identification of individual features of information perception. In the didactic plan, Gardner's theory is revealed through analytical (identification of the components of linguistic intelligence, which contributes to the formation of communicative competence of the individual) and practical (the result of which is differentiated language learning on a multisensory basis) aspects. Multisensory, according to Gardner's views, is implemented with the help of analogies and several multisensory techniques. In order to better illustrate the theory of multiple intelligences, several types of tasks using multisensory techniques have been given.

The article emphasizes the interconnectedness of all types of intelligence and stresses that the development of multiple intelligences is not an educational goal, but only an effective means of achieving it. It was defined that an important component of the introduction of the theory of multiple intelligences into the educational process is the issue of effective class organization. The educational environment should promote the development of students' cognitive activity, their autonomy, and increase their motivation.

Key words: intelligence, multiple intelligences, cognitive activity, differentiated learning, person-oriented approach, multisensory.

УДК 37.022

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.22>

Лучкевич В.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри романської філології
та компаративістики
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми. Вивчення іноземних мов має одне із ключових значень у сучасній українській школі. Сучасні реформи в освітній галузі, зокрема й у навчанні іноземних мов, передбачають оновлення змісту навчання, приділення уваги практичній підготовці, підвищення мотивації учнів, формування їх компетенцій. Відтак, важливим завданням школи є створення компетентісного підґрунтя процесу навчання, що базується на урахуванні індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб та пізнавальних інтересів задля досягнення основних навчальних цілей.

У цьому контексті слід зазначити, що теорія множинного інтелекту, яка була розроблена американським психологом Говардом Гарднером

у 1983 році задля пояснення способів навчання дитини відповідно до особливостей її інтелектуального розвитку, може слугувати опорою для розвитку ключових компетенцій учнів на уроках іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях особистісно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов є досить добре вивченим. Теоретичне підґрунтя цієї методики розробляли як зарубіжні, так й українські вчені: П. Гусак [3], В. Лучкевич [4], В. Плахотних, Є. Протасова, Т. Амстронг (T. Amstrong) [6], П. Бімель (P. Bimmel), С. Едвард (S. Edward) та ін. Окремим аспектам дослідження теорії множинного інтелекту у процесі навчання іноземної

мови приділяли увагу такі дослідники, як Л. Байсара, І. Голуб [2], О. Кравець, О. Федорова, С. Кан (S. Kahn), К. Нікольсон-Нельсон (K. Nicholson-Nelson), П. Торресен (P. Torresan) [8]. Утім, вивчення теорії Г. Гарднера в контексті її поєднання з новими підходами й навчальними технологіями є малодослідженим аспектом сучасної лінгводидактики.

Мета статті – розглянути теорію множинного інтелекту Г. Гарднера крізь призму сучасних дидактичних підходів, осмислити головні положення цієї теорії з точки зору можливостей її застосування у процесі навчання іноземних мов.

У ході роботи було застосовано такі **методи**: аналіз, систематизація та узагальнення науково-теоретичних праць дидактичного характеру для дослідження теорії множинного інтелекту мов з метою її впровадження у навчальний процес.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до поглядів Гарднера [1], кожна особистість має свій особистий комплексний тип інтелекту, що впливає на ефективне засвоєння і розуміння нею навчального матеріалу. Визначивши характерні типи інтелекту, притаманні кожній особистості, легше виявити способи, за допомогою яких можна покращити навчальний процес. Варто також наголосити, що Гарднер наголошував, що кожній особистості притаманні кілька типів інтелекту, які функціонують у тісному взаємозв'язку, доповнюючи один одного, відповідно до розвитку індивідуальних здібностей. З цього виходить, що кожен тип інтелекту може бути розвинутий, якщо правильно спрямувати та розвивати нахили особистості, стимулювати її мотивацію.

Теорія множинного інтелекту в контексті вивчення іноземної мови корелюється з теорією диференційованого навчання, що передбачає «реалізацію таких засобів і механізмів вирішення учнівських труднощів, які сприяють полегшенню досягнення навчальних цілей..., враховує усю палітру лінгводидактичних принципів і засобів задля успішного навчання кожного учня, організації навчального процесу з урахуванням різноманітності й індивідуальності учнів» [5, с. 89]. У цьому контексті, теорія множинного інтелекту, у якій враховано біопсихологічний потенціал особистості, стане у нагоді педагогам при виборі методів й прийомів навчання іноземної мови, розробці навчальних матеріалів, вправ, різноманітних завдань з урахуванням їхніх психологічних особливостей.

Так, у своїй теорії Гарднер виділив вісім типів інтелекту: лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, міжособистісний, внутрішньо-особистісний, натуралістичний, музичний, тілесно-кінестетичний [1, с. 29–30]. Учений вважав, що ці типи інтелекту віддзеркалюють різноманітні способи побудови взаємовідносин особистості зі світом та іншими людьми. При цьому вони ґрунтуються на

двох засадах – еволюційному розвитку (біологічний аспект) та чутливості до зовнішніх подразників (психологічний аспект). Відтак, інтелект людини функціонує не як єдиний орган з однаковими механізмами роботи для усіх індивідів, а як сукупність різних форм сприйняття, опрацювання й засвоєння інформації. Тобто розум кожного індивіда є синергією множин (диференційованими формами інтелекту), що працюють паралельно, кожен з яких сприяє успіху поставленого завдання завдяки своєму специфічному потенціалу.

Коротко зупинимося на аналізі кожного типу інтелекту задля кращого розуміння впливу цієї теорії на ефективність навчання іноземної мови.

Лінгвістичний інтелект базується на тезі про здатність користуватися мовою, щоб описати, розказати, сформулювати висловлювання, бути зрозумілим для інших та розуміти їх відповідно. Підкреслимо, що однією з основних складових лінгвістичного інтелекту є опора на семантику мови (до нюансів лексичного значення слів), поруч з якими знаходимо фонологію, синтаксис і прагматику висловлювання.

Логіко-математичний інтелект полягає у розробці довгих ланцюгів міркування, які домінують з раннього віку, зокрема коли дитина помічає постійність предметів навіть поза зоровим контактом; тоді дитина розвиває здатність до маніпулювання зазначеними об'єктами та розвиває інтуїцію збереження числа, розвиваючи таким чином арифметичні операції, які згодом трансформуються у складніші операційні моделі. Відтак, люди, у яких переважає логіко-математичний інтелект «краще сприймають інформацію через логічні структури, такі як графіки, креслення, таблиці, діаграми і цифри [2, с. 16].

Візуально-просторовий інтелект – це те, що дає змогу подумки реконструювати або змінювати розташування об'єктів у просторі для представлення власних ідей. Він базується на сенсорно-моторному розумінні простору, розвивається через уяву та досягає, наприклад, таких абстрактних уявлень, як геометрія.

Музичний інтелект дозволяє нам насолоджуватися музикою, мислити під музику, сприймати інформацію через ритм, тональність тощо. Це саме той тип інтелекту, який проявляється найраніше, і на який має найбільший вплив генетична спадщина. Він складається з таких аспектів, як тон і тембр, що пов'язані зі слуховим сприйняттям та ритмічною організацією повідомлення.

Тілесно-кінестетичний інтелект характеризується двома навичками: контроль рухів й освоєне маніпулювання предметами. Тобто людям з цим типом інтелекту притаманне освоєння інформації через відчуття та рухи. У них добре розвинена тактильна пам'ять та моторика, а також вони люблять фізичну активність, працювати руками.

Внутрішньоособистісний інтелект пов'язаний із самопізнанням, умінням розрізняти особисте благополуччя від тимчасового задоволення, здатністю до самовдосконалення, сприйняття духовних й моральних культурних надбань, розумінням й розрізненням різних почуттів, які впливають на індивідуальний психологічний розвиток. Цілком логічно, що самопізнання відбувається у взаємозв'язку із пізнанням інших, спостереженням за соціумом, прийняттям/неприйняттям законів і принципів його існування. Тому цей тип інтелекту безпосередньо пов'язаний із міжособистісним інтелектом.

Відтак, *міжособистісний інтелект* пов'язаний із знаннями про інших людей, що оточують особистість. Передусім він базується на сімейних стосунках, що склалися в ранньому дитинстві. Зв'язок з родиною, є фундаментальними, але також, у більш загальному плані, увазі, яку дитина приділяє мотиваціям, намірам і характерам людей, що її оточують. Ці навички мають величезне значення для реалізації особистості.

Натуралістичний інтелект дозволяє класифікувати різноманітні тваринні й біологічні форми, досліджувати навколишнє середовище, працювати на відкритому просторі. З часом ця навичка розвивається і може набирати інших форм, як-то охоплювати класифікації, що стосуються широкого спектру людської продукції, від матеріальних продуктів, таких як предмети колекціонування, до варіацій символічних систем, таких як мовні системи.

Як видно, у теорії множинного інтелекту Гарднера йдеться передовсім про біопсихологічний аспект розвитку інтелекту особистості, виявлення індивідуальних особливостей сприйняття інформації. У ракурсі нашого дослідження важливим є вивчення можливості використання цієї теорії у вивченні іноземних мов.

На основі аналізу праць Т. Амстронга, який цікавився питаннями нейролінгвістики і зокрема питанням застосування теорії множинного інтелекту до вивчення іноземних мов, можна побачити тісний взаємозв'язок усіх типів інтелекту у процесі навчання іноземної мови, що підвищує рівень її оволодіння серед учнів. Так, Т. Амстронг відзначає, що лінгвістичний інтелект більше, ніж інші, внутрішньо пов'язаний з нейронними функціями іншого роду та доповнюється іншими типами інтелекту [6, с. 56]. Відображення взаємозв'язку типів інтелекту у процесі вивчення мови наведено у таблиці 1.

Відповідно до запропонованої вище таблиці, констатуємо, що лінгвістичний інтелект відповідає за добір слів для кожної конкретної комунікативної ситуації, допомагає уловлювати різні нюанси мови, використовувати її для вираження власних емоцій, почуттів та думок. Логіко-математичному інтелекту притаманний логічний, граматичний аспект мови з явною тенденцією до послідовного

прогресування у навчанні. Візуально-просторовий інтелект сприяє реконструюванню й розташуванню об'єктів, а отже, і розвитку лексикону, візуально пов'язуючи його з різними середовищами й контекстами. За допомогою музичного інтелекту особистість легко наслідує просодію, запам'ятовує лексику та сталі мовні форми. Своєю чергою міжособистісний інтелект сприяє легкому входженню у будь-яку комунікативну ситуацію, умінню поставити себе на місце іншого, відчувати емпатію до інших людей, зрозуміти їх мотиви і бажання. Внутрішньоособистісний інтелект допомагає усвідомити власні сили й рамки, зрозуміти свої стратегії й стилі навчання.

Таблиця 1

**Відображення типів інтелекту
у процесі вивчення іноземної мови**

ТИП ІНТЕЛЕКТУ	АСПЕКТИ У МОВІ
лінгвістичний	семантика, лексика
логіко-математичний	морфологія
внутрішньоособистісний	емотивна сфера мовлення
міжособистісний	прагматика
натуралістичний	взаємозв'язки між текстами, мовами, культурами
тілесно-кінестетичний	укстралінгвістичні чинники комунікації
музичний	фонологія, просодія
візуально-просторовий	контекстуалізація й візуалізація

Слід відзначити, що у дидактичному плані, теорія Гарднера включає два аспекти:

– аналітичний, що стосується ідентифікації компонентів лінгвістичного інтелекту, який сприяє формуванню комунікативної компетентності особистості;

– практичний, результатом якого є диференційоване навчання мови на мультисенсорній основі.

Метою диференційованого викладання мови на мультисенсорній основі є надання всім учням найкращих умов для вивчення мови. Цей тип навчання базується на мовному розмаїтті, що впливає на вивчення конкретної іноземної мови через надання переваги тим мовним структурам, які найближчі учням і тим типам інтелекту, які найбільш ефективні для засвоєння нової мови.

Мультисенсорність, згідно з теорією Гарднера, реалізується за допомогою аналогій і кількох мультисенсорних технік (або стимулів). Гарднер наполягав на розробці аналогії для ілюстрації концептів [1, с. 233]. Так, у процесі навчання мови можна використовувати аналогії задля ілюстрації мовних явищ. Наприклад, навіть для традиційних лінгвістичних завдань можна використати елементи мультисенсорних технік, які пов'язані із різними типами інтелекту. Це може бути виділення кольором різним мовних структур з метою

запам'ятовування, асоціювання рухів із прослуховуванням певних слів, відтворення ритму тощо.

Наведемо ще кілька прикладів з метою кращої ілюстрації застосування мультисенсорних технік у навчальному процесі. Так, поміж останніх, що спрямовані на розвиток навичок розуміння прочитаного тексту пропонуємо такі завдання: *розповідь у світлинах чи фото ролику* (при виконанні якого учні, розділені на групи, можуть імітувати найважливіші уривки прочитаного тексту, що фотографуються й вивішуються на дошці чи виводяться на мультимедійний екран за допомогою проектора); *пісня в дії* (хоровий спів, що супроводжується баченням образів і повторенням жестів). Як видно, перше завдання базується на використанні логіко-математичного, тілесно-кінестетичного, візуально-просторового й лінгвістичного типів інтелекту, тоді як другий – на активації музичного й тілесно-кінестетичного типів.

Варто зазначити, що мультисенсорний метод вивчення мови створює когнітивну напругу в учня завдяки активній діяльності з метою вирішення проблем, що мобілізує інтелект і стимулює творчість особистості. Мультисенсорність дозволяє учню вирішувати проблеми та отримувати користь від отриманого досвіду, тобто від умов роботи, що характеризується дуже високим рівнем концентрації [7, с. 149–150]. Ось чому педагогові слід враховувати ці особливості при виборі завдань під час уроку. Якщо він використовує підручник, де мультисенсорні техніки не підходять, йому рекомендується доповнити урок іншими способами або запропонувати учневі нові види діяльності, у яких він зможе застосувати свої найбільш розвинені типи інтелекту, щоб краще засвоїти матеріал.

Важливим компонентом впровадження цієї методики у навчальний процес є питання ефективної організації класу. Гарднер наголошує на необхідності ретельного добору завдань, які спрямовані на активацію типів інтелекту, беручи до уваги психологічні й вікові особливості учнів, щоб не відхилятися від основних навчальних цілей [1, с. 254]. Він рекомендує застосовувати аргументоване чергування сенсорних подразників, керуючись поставленими навчальними цілями.

З огляду на вищесказане, пропонуємо варіант колаборативної роботи з урахуванням активації різних типів інтелекту особистості. На нашу думку, для такого виду діяльності кращим видом роботи є проектна діяльність, метою якої є взаємодія усіх учасників навчального процесу для досягнення поставленої мети. Наприклад, під час реалізації проектного завдання, учитель пропонує кілька типів завдань, у процесі реалізації яких планується застосування різних мультисенсорних технік. Так зокрема, можна запропонувати учням створити настільну гру для перевірки

засвоєного лексичного матеріалу, розподіливши їх на кілька груп відповідно до їх домінантних типів інтелекту:

- перша група може відповідати за розробку правил гри (логіко-математичний тип інтелекту);
- друга група може вирішити, якими будуть ходи-пастки на ігровому полі (тілесно-кінестетичний інтелект);
- третя група може зайнятися графічним оформленням гри на аркуші (візуально-просторовий інтелект);
- четверта група може запропонувати музичний супровід, виготовлення певних фігурок, які будуть репрезентувати учасників гри, їхні емоції під час гри тощо (музичний або натуралістичний інтелект).

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, можемо констатувати, що теорія множинного інтелекту може знайти своє ефективне застосування у процесі навчання іноземної мови, особливо в контексті використання мультисенсорних технік (стимулів), що сприяють ефективному застосуванню різних типів інтелекту під час виконання різних типів завдань.

З іншого боку, теорія множинного інтелекту сприяє подальшому дослідженню нових методів і технологій навчання у кількох напрямках: *евристично-генеративному*, що дає змогу створювати нові мультисенсорні види навчальної діяльності; *інтегративному* – через пояснення й розвиток лінгвістичної інтуїції/чуття мови; *стимулюючому*, який спрямований на підвищення самооцінки учнів, усвідомлення цінності праці кожного у досягненні спільної мети.

Подані результати дослідження не вичерпують проблеми повною мірою. Подальшого дослідження потребує поглиблене вивчення застосування теорії множинного інтелекту на різних етапах навчання при формуванні комунікативної компетентності учнів, при роботі з обдарованою молоддю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множинного інтелекту. Москва : ООО І. Д. Вільямс, 2007. 512 с.
2. Голуб І. Ю. Вправи для розвитку індивідуальних пізнавальних здібностей студентів на заняттях з іноземної мови. *Іноземні мови*. 2019. № 4 (100). С. 12–23.
3. Гусак П. М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів школярів. Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01). Київ, 2000. 19 с.
4. Лучкевич В. Інноваційні технології у професійному розвитку викладачів французької мови. *Молодий вчений*. 2020. № 3.2 (79.2). С. 53–56. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/3.2/13.pdf>
5. Лучкевич В. Лінгводидактичні засади впровадження диференційованого підходу до вивчення

іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 45. С. 88–91. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2022/45/17.pdf>

6. Armstrong T. *The Multiple Intelligences of Reading and Writing*. Alexandria : ASCD, 2003. 153 p.

7. Csikszentmihalyi M. *The Evolving Self: A Psychology for the Third Millennium*, New York : Harper Collins, 1993. 384 p.

8. Torresan P. *Intelligenze e didattica delle lingue*. Bologna : EMI, 2008. 160 p.